

Essenhakhoutstoof op Kolland (foto: M. Horsthuis).

Marcel Horsthuis & Willem de Beaufort

Casus; Naar nieuw evenwicht tussen landbouw, natuur en water op het Landgoed Kolland

Het particuliere Landgoed Kolland bevindt zich in de landgoederenzone van de Langbroekerwetering (Provincie Utrecht). Het 126 ha grote Landgoed is in bezit en beheer van Landgoed Kolland bv. Het Landgoed bestaat uit een mozaïek van graslanden en vochtige tot natte bossen. Verder bevinden zich op het Landgoed vier veehouderijen. De bossen bestaan uit Essen-lepenbos, Eiken-Haagbeukenbos en Beuken-Eikenbos. Met name het Essen-lepenbos, dat hier uit hakhoutbossen bestaat, vormt op de voedselrijke kleigronden in het rivierengebied een in Europees opzicht zeer zeldzaam bostype (de zogenaamde Vochtige alluviale bossen; H91Eo); reden om het Landgoed aan te wijzen als Natura 2000-gebied. Op de essenstoven van het Essen-lepenbos komt de zeer zeldzame en sterk bedreigde Touwtjesmosgemeenschap voor.

Korte historie

Kolland is al sinds de 19de eeuw familiebezit. Het landgoed is inder tijd aangekocht om drie redenen: de belangstelling van de familie voor het landelijk gebied, de jacht en de aanwezigheid van Eiken- en Essenhakhout als economische dragers.

In de jaren 30 van de vorige eeuw werd het beheer van het bos als Eikenhakhout onrendabel. De fruitteelt werd in deze tijd echter één van de nieuwe dragers van het Landgoed; vlak na de oorlog was Kolland beroemd als fruitteeltbedrijf. In de jaren 60 werd ook de fruitteelt beëindigd vanwege te laag rendement. Het Essenhakhout had in die jaren ook al een kwijnend bestaan. Doordat Kolland was gerangschikt onder de Natuurschoonwet (NSW) is het landgoed in die tijd niet uiteen gevallen, en kon de trots van de familie behouden blijven. Door het wegvallen van de fruitteelt werd de veehouderij de

Grondwater en beheer zijn sturend voor natuurkwaliteit

Op Kolland treedt met hoge intensiteit grondwater uit, dat afkomstig is van het Neder-Rijnsysteem (in het zuiden) en het Utrechtse Heuvelrugstelsel (in het noorden). Het grondwater is zeer rijk aan calcium en bicarbonaat. De (vele) diepe sloten in de Langbroekerwetering en op Kolland zorgen (jaarrond) voor drainage van dit grondwater, dat daardoor vrijwel nergens meer het maaiveld kan bereiken. In het peilgebied worden bovendien hetzelfde (lage) zomer- en winterpeil gehanteerd, wat vooral in de winter voor een sterke drainage van het gebied zorgt. Landgoed Kolland is dan ook in sterke mate verdroogd met als gevolg dat de kruidlaag in het Essen-lepenbos en Eiken-Haagbeukenbos sterk verzuurd is. Tevens zorgt een verzuring van de toplaag van de bodem voor een verslechtering van de condities van de epifytische Touwtjesmosgemeenschap die afhankelijk is van cyclisch hakhoutbeheer en van de basenrijke schors van de essenstobben (Horsthuis & Jansen, 2011).

Herstel van hydrologie vormt de basis

Om te voldoen aan de abiotische randvoorwaarden van het Essen-Iepenbos en het Eiken-Haagbeukenbos moet de grondwaterstand worden verhoogd waardoor het drainerende effect van de (diepe) sloten sterk wordt verminderd. De grondwaterstand dient op de meeste plekken met minimaal 25 cm te worden verhoogd. De te verondiepen sloten liggen in en grenzen aan de Essen-hakhoutbossen, alsmede in de slenken (meanderbeddingen). Tenslotte is het noodzakelijk om voor het peilgebied in het algemeen, en in de Ameronger Wetering in het bijzonder, een hoger winterpeil in te stellen.

IJzerrijke kwel in één van de sloten op Kolland (foto: M. Horsthuis).

kurk waar het Landgoed op dreef. Met de NSW, en later ook de nieuwe Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) en een sterk verhoogde pacht is het in de afgelopen jaren mogelijk gebleven het Landgoed voor natuur en landschap, cultuurhistorie en landbouw te behouden.

Bedreigingen en kansen

Door de aanleg van de stuw bij Maurik, de afname van kwel vanuit de Utrechtse Heuvelrug en verlaging van het peil in de Ameronger Wetering werden de natuurkwaliteiten op Kolland bedreigd, en dat is nog steeds zo. Alleen op het laatste heeft Kolland een antwoord door een eigen waterpeil in te stellen voor het Essen-Iepenbos, ondanks de nodige discussie met het waterschap over beheer en schouw. Toch kan men constateren dat Kolland in de afgelopen decennia als multifunctioneel Landgoed ook maatschappelijke diensten heeft vervuld, zoals het doorzetten van het (onrendabele) hakhoutbeheer. Een grote ingreep is echter de aanwijzing als Natura 2000-gebied, met name de voortdurende onzekerheid over de concrete aanwijzing (er is nog onduidelijkheid over de definitieve lijst van Natura 2000-doelen) en de effecten van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) op de aanwezige veehouderijen.

Wikken en wegen

Volgens het Landgoed was het beter geweest om, onder regie van de eigenaar, de gestelde Natura 2000-doelen in te passen in de bedrijfsvoering. De eenzijdige, van overheidswege opgelegde doelen tasten namelijk het multifunctionele karakter van het Landgoed aan. Het is de vraag of de combinatie van natuur, landschap en cultuurhistorie enerzijds, en landbouw anderzijds voor de toekomst behouden kan blijven? Indien de landbouw wegvalt, verdwijnt een economische drager.

Het Landgoed probeert nu de regie op het integrale beheer van het landgoed weer terug te nemen. Op eigen initiatief is met subsidie vanuit de regeling Effect Gerichte Maatregelen (EGM), onderdeel van Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN), een ecohydrologische systeemanalyse uitgevoerd.

Uitgaande van de resultaten van deze systeembenadering wordt gewerkt aan een nieuw evenwicht tussen landbouw, natuur, water en de Natura 2000-doelen. Deze benadering biedt kansen. Ze kan ech-

ter maar onder twee voorwaarden plaatsvinden. De eerste is dat de NSW als een belastingwet die eigenaren, vruchtgebruikers en erfpachters van een landgoed onder bepaalde voorwaarden belastingvoordelen biedt, blijft functioneren en niet ten onder gaat aan de bezuinigingen van de overheid; een goede financiële basis is van belang voor het voortbestaan van het Landgoed. Als tweede voorwaarde moet worden losgekomen van het sectorale denken. Er moet onder de aanwijzing van Natura 2000 ook ruimte zijn voor nieuwe ontwikkelingen.

De overheid moet aan particulieren het vertrouwen geven om de gestelde Natura 2000-doelen onder eigen regie te realiseren. Een sectoraal ingerichte overheid kan niet op de stoel gaan zitten van de integraal denkende en werkende particuliere beheerder. Kolland gaat als particulier landgoed deze uitdaging aan, de overheid ook?

Literatuur

Horsthuis, M.A.P. & A.J.M. Jansen, 2011. Kolland. Een ecohydrologische systeemanalyse. EGM-onderzoek uitgevoerd door de Bosgroep Midden Nederland in opdracht van Landgoed Kolland bv.

Ing. M.A.P. Horsthuis
Ecoloog bij
Bosgroep Midden Nederland
Postbus 8135, 6710 AC Ede
M.Horsthuis@bosgroepen.nl

Jhr. Ir. W.H.J. de Beaufort
Beheerder van het landgoed Kolland en
voorzitter van het Gelders Particulier Grondbezit
Boulevard 7, 3707 BK Zeist
W.Beaufort@planet.nl

Hakhout, hoe verder?

Het hakhoutbeheer in de bossen kent een lange traditie en is medebepalend voor het karakter van het landschap. De natuurwaarden in deze bossen zijn afhankelijk van de juiste standplaatsomstandigheden én arbeidsintensieve beheervorm. De unieke Touwtjesmosgemeenschap is gebonden aan de Essenhakhoutstoven. Met de ontwikkelingen in de biomassa komen er voor de hakhoutbossen nieuwe mogelijkheden. De Essentaksterfte, een schimmelziekte, doorkruist echter het voortbestaan van het Essenhakhout en daarmee van de bijzondere Touwtjesmosgemeenschap. Als deze ziekte zich doorzet moeten de bossen worden omgevormd naar een robuuste bosgemeenschap waarbij andere boomsoorten moeten worden ingebracht. De beheerder van Kolland kiest hiervoor en wil de komende tijd soorten als Zomerlinde (*Tilia platyphyllos*), Hazelaar (*Corylus avellana*), Zwarte els (*Alnus glutinosa*) en Zomereik (*Quercus robur*) inbrengen. De eigenaar neemt deze weloverwogen beslissing en kiest voor behoud van het Landgoed met al haar functies.